

מעשה שהיה

ערב?

הרב אריה ליכטנשטיין

בעוד בכל
בתי בני יש-
ראל היתה
אורה ושמחה,

לקראת ימי הקיץ שאוחדים בפתחם, בבית משפ-
חת פרידמאן שררו תוגה וצער.

- מה יהיה? - שאלה מרת פרידמאן את בעלה, ר'
שמואל, כל מספר דקות - **מה נעשה עם פינחס
בזמן אלול?**

והשאלה נותרה תלויה בחלל ללא מענה...
הם ניסו ככל אשר לאל ידם, אך מאומה לא עזר.
כל הישיבות שבסביבה סגרו את שעריהם בפני
בנם...

- למה היית צריך לעשות זאת? - גערו ההורים
בפינחס - **וכי לא חשבת שבבכור זה תזרק
מהישיבה ושום ישיבה אחרת לא תקבל לשווי-
תיה בחור שכזה???**

בלית ברירה החליט ר' שמואל לצאת מגיד-
רו ולבקש את טובת אחיו ר' יענקל, עסקן ידוע
בקהילה.

הוא התקשר וסיפר לו את כל הקורות אותו ואת
ביתו. ליבו של ר' יענקל נחמץ בקרבו, הוא הבטיח
לטפל בה.

- אפנה לעסקן ידוע. אולי אבטיח לו שלמונים...
בהכירי את חולשותיו, נראה לי שרק כך הוא יזד-
רז להתעסק בכך.

אותו עסקן לא שש להתעסק בכך, אך לאחר
ששמע שמלאכה טובת הנאה בצידה היא, נת-
רכך.

- אינני מכיר את אחיך - שח לר' יענקל - **כיצד
אוכל להיות בטוח שישלם לי על כך? אחרי הכל
\$500 אינו סכום של מה בכך... -** גילה באחת את
חמדנותו.

יענקל הרזה מעט - אני אהיה ערב על כך! אותי
אתה מכיר ואני מקווה שאתה סומך על מילתי.

ואכן, לאחר שאותו עסקן-חמדן היה בטוח בטר-
בת ההנאה שבצידה של העבודה הקשה, על
אתר הוא עירב את האנשים הנכונים והכל על
מקומו בא בשלום.

כשעברו כמה שבועות ור' שמואל עדיין לא שילם
את חובו, התקשר אותו עסקן לר' יענקל ודרש
ממנו במפגיע לשלם את ערבותו - **התחייבת על
כך כערב! -** הטעים.

...

לא היו ימים טובים לכל בעלי המלאכה, כתחילתה

פסקי דינים

דיני

שליחות (ב)

הרב חיים קאהן שליט"א

אישים בשליחות

כל המחויב במצוות אפילו במקצת, והוא בן דעת, שדומה למשלח ישראל במה שמחויב במצוות, נעשה שלוחו לכל דבר¹, לפיכך איש או אישה אפילו איש², עבד כנעני או שפחה נעשים שליח וממנים אחרים להיות שלוחם, ואילו נכרי הואיל ואינו בן ברית, לא נעשה שליח לישראל ואינו ממנה ישראל לשליח³. ונחלקו הפוסקים האם נכרי נעשה שליח לנכרי אחר⁴. וכן דנו הפוסקים האם המומר שדינו כנכרי לכמה דברים, דינו כישראל בדיני שליחות⁵. יש ראשונים שכתבו שיש שליחות לנכרי לחומרא⁶, כגון בדיני רבית, אם ראובן מלווה לגוי וכתבא להחזיר המעות לראובן מלווה הגוי לשמעון ברביה בהסכמת ראובן, אסור לראובן לקחת הרבית מיד שמעון⁷, ויש שכתבו שאין שליחות לגוי ומותר לו לקחת המעות מיד שמעון⁸.

מי שאינו בן דעת, דהיינו חרש שוטה וקטן, לא נעשה שליח ואינו ממנה שליח⁹. היה המשלח בריא בעת המינוי ובעת גמר השליחות נעשה שוטה, נחלקו הפוסקים האם השליח יכול לגמור שליחותו¹⁰.

שליחות לדבר עבירה

השולח שליח לדבר עבירה, אין שליח של אדם כמותו לחייב את המשלח¹¹, הן בדיני נפשות והן בדיני נזיקין, כגון השולח להזיק את ממון חברו¹² או לגנוב, המשלח פטור והשליח חייב¹³.

ביאור הדין

בטעם הדבר נאמר בגמרא ש'דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים', יש שפירשו דהיינו שהמשלח פטור שסבר שלא ישמע לו¹⁴, ולפי זה בשלח מי שמוחזק לעשות העבירה, כגון ששלח את מי שידוע למסור, שימסור, חייב המשלח¹⁵. ויש שביארו שטענת דברי הרב וכו' אינו מפני שהמשלח סבור שלא ישמע לו אלא מפני שהיה לשליח לשמוע את דברי הרב, ולכן השליחות בטילה¹⁶, וממילא גם אם השליח הוחזק לעשות האיסור, השליחות בטילה¹⁷.

עוד טעם אמרו בגמרא שאין שליח לדבר עבירה כי מצינו שני כתובים שבהם יש שליח לדבר עבירה, דהיינו השולח שליח לטביחה ומכירה, והשולח שליח למעילה, ואלה מלמדים שבשאר שליחות אין שליח לדבר עבירה¹⁸. יש סוברים למסקנת הגמרא אין צורך בטעם של דברי הרב וכו' ולכן בכל אופן אין שליח לדבר עבירה¹⁹, אבל יש שכתבו שאף למסקנת הגמרא נשאר הטעם של דברי הרב וכו' מי שומעים²⁰.

חצירו של הגנב נחשב שלוחו לקנות הגניבה ובזה נעשה החצר שליח לדבר עבירה. בגמרא נחלקו בטעם הדבר²¹, לדעת רבינא החצר אינו 'בר חיובא' ולכן נעשה שליח לדבר עבירה, ולרב סמא החצר אין לו בחירה ולכן נעשה שליח בעל כרחו לדבר עבירה. ועל כן נחלקו בכהן ששולח ישראל לקדש לו גרושה האם נעשה שליח לדבר עבירה, לרבינא שהכלל הוא אם הוא 'בר חיובא', נעשה הישראל שמותר בגרושה שלוחו של הכהן, וכן פוסק הרמ"א²², אבל לרב סמא הואיל והישראל הוא בעל בחירה לא נעשה לשליח לדבר עבירה, אא"כ לא ידע שהדבר גנוב שעשה העבירה בעל כרחו נעשה שלוחו של הישראל²³, ואף בזה יש שכתב שרק בחצר שאינו בעל בחירה כלל חייב המשלח אבל בשליח שלא ידע שעושה איסור המשלח פטור, וכן פסק הש"ך²⁴.

יש שכתבו שאף כהן ששלח כהן לקדש לו גרושה אינו בר חיובא שהרי השליח אינו עושה מעשה איסור במה שמקדש לחבירו ויש שליח לדבר עבירה²⁵, אבל יש ראשונים שלא חילקו בכך²⁶. יש שכתב שאם ישראל לווה ברבית על ידי שליח האם עובר המשלח או שזה שליח לדבר עבירה, תלוי במחלוקת האמורה²⁷.

כתב המחבר שהשוכר עדי שקר חייב לצאת ידי שמים²⁸, ונחלקו הפוסקים אם בכל שליח לעבירה חייב לצאת ידי שמים²⁹. השולח קטן לעבירה נחלקו הפוסקים האם המשלח מתחייב כאשר הקטן אין לו יד או שהמשלח פטור מפני שאינו בר שליחות כלל³⁰, ויש שכתב שאף אם שוכר מי שאינו בר שליחות לעשות העבירה, אין המשלח מתחייב, כגון השוכר נכרי או קטן³¹. וכן נכרי ששלח נכרי אחר לעשות עבירה אין המשלח מתחייב³².

[1] סי' קפ"ח סעיף ב'. וכתב הסמ"ע סי' ק"ד ד' דהיינו איש שמחויב בכל המצוות שולח עבד (וכן אישה) אע"פ שאינו דומה לגמרי למשלח. [2] עיין סמ"ע סי' ק"ב דה"א הואיל ורשות אחרים עליה אינו דומה כ"כ למשלח. [3] סי' קפ"ח סעיף א'. ועיין סמ"ע סי' ק"א שנתמעט מדכתיב גבי תרומה 'גם' אתם. [4] עיין רמ"א אה"ע סי' ה' סעיף י"ד ע"פ תרומת הדשן סי' רצ"ט (לגבי סירוס ע"י גוי ששולח לגוי אחר). ובית שמואל סי' ק"י שאינו נעשה שליח (עיין ערוך השולחן סי' קפ"ח סעיף א' דלא נתחדש בו פירוש שליחות). ובש"ך סי' רמ"ג סי' ק"ה כתב ממשאת בנימין סי' צ"ז דנעשים שליח זל"ז (דדומין זה לזה כמו ב'אתם'). אבל הקצות סי' קפ"ח סי' ק"א ובאבני מילואים שם סי' ג' כתב שהתה"ד כתב שרק שאינו שליח לדבר עבירה. ועיין מג"א סי' תמ"ח סי' ק"ד ומשנה למלך הל' שלוחין פרק ב' הל' א' שהשינו על המ"ב הנ"ל, ובפתחי תשובה אה"ע שם סי' י"ג מ"ש בזה. [5] ראה משפט שלום ריש סי' קפ"ח ובמשמרת שלום א' שהביא שיטות הפוסקים בזה, ולדינא ראה בבית שמואל אה"ע סי' קמ"א סי' ק"מ"ז ובפתחי תשובה שם סי' ל"ב, ובערוך השולחן סי' קפ"ח סעיף ב' נראה שמכריע שדינו כנכרי, וצ"ע בממור בזמנינו שהאריכו בזה האחרונים, ומזה יש לדון למומר אם המשך ההערות בעמוד ב'.

של עונת הקיץ... רבים מעתיקים את מקום מושבם מהערים אל ההרים. מטבע הדברים הבתים שבהרים, שאינם מיושבים בכל עשרת החדשים שעברו מסיומה של עונת הקיץ דאשתקד, דו-רשים תיקונים רבים.

האחד דליפה יש בגגו, האחר חור נפער בכותלו וכו' וכו'...

גם מיודענו שמחה, 'כלבוניק' במקצועו, אינו נח לרגע בימים אלו. הוא עוזב את בקתתו בשעת בוקר מוקדמת ואינו שב עד לשעות לילה מאוחרת מאד.

- משבועות אלו - שח לכל מכריז - אני עד אמצע החורף בשנה הבאה...

כששמחה ראה את מספר הטלפון של ה'מדריך ראשי' ממחנה 'מנוחה ושמחה' על צג המכשיר שלו, הוא ידע שהוא הולך לדחות.

בשנה שעברה הוא עשה מלאכה בעבור 'מנוחה ושמחה', והתגמול עליה הגיע רק לאחר הפסח. **- אילו היו ידיו ריקות מעבודה והייתי יושב בטל, דיינו... אך לשם מה לי לעבוד ב'מנוחה ושמחה' ולקבל את השכר בעוד כמעט שנה, כשבמקום זה אני יכול לעבוד במקומות אחרים ולהשתלם במזומן...**

אך ה'מדריך הראשי' מעבור השני של הקו הכין את עצמו כיאות. הוא שכנע את שמחה שהנהלת המחנה התחלפה, הוועד נטל על עצמו את האחריות - אני בטוח שישלמו לך! אין לי כל בעיה לקחת על עצמי להיות 'ערב' על כך! - סיים את דבריו.

שמחה סבר וקיבל - **אני סומך עליך! אם הנהלת המחנה לא תשלם בזמן, אגבה את התשלום מן ה'ערב' - סיכם עם ה'מדריך הראשי'.**

כמאמר הכתוב 'היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותי'... הנהלת המחנה לא שילמה את שכרו של שמחה בעתו ובזמנו.

הוא פנה אל ה'מדריך ראשי' וביקש שידאג לזרז את העניינים - **אם לא, תצטרך לשלם מכיסך!**

ב'מחנה אפרים' (הלכות מלוה ולוה - דיני ערב פרק ב') דן במקרה דומה למעשה הראשון וזה תוכן דבריו:

ראובן ביקש משמעון שידבר אצל השלטון בעבור לוי. כיון ששמעון דרש תשלום בעבור מה שידבר, התחייב ראובן שיהיה 'ערב' על תשלום זה.

מסקנת ה'מחנה אפרים' שאם ערבותו של ראובן היתה 'ערב סתם' (שאי אפשר לתבעו קודם שיתבע הלואה ולא ישלם), הרי שאינה חלה כלל וכלל.

וטעם הדבר פשוט עד למאד. הרי יסוד חיובו של הערב הוא מחמת שעל פיו של הערב ועל נאמנותו הסכים המלוה להוציא את מעותיו ולמסרם ללוה.

לולי זאת, הערבות לא היתה חלה מאחר ויש בה משום 'אסמכתא'. דהיינו, התחייבות התלויה בדבר, כגון אם הלואה לא ישלם כנידונו, יי' ואינה חלה (כמבואר בבבא בתרא דף קע"ג ע"ב ובשלחן ערוך - חושן משפט, סימן קכ"ט סעיפים א'-ב').

ואם כן, מאחר ושמעון לא הוציא מאומה בעבור דיבורו עם השלטון, וגם בזמן שעשה זאת שבת בין כה וכה ממלאכתו ולא הפסיד פרוטה, הרי שאין כאן כל הוצאת מעות על פיו של הערב ועל מה נחייבנו?

(מה שאין כן אילו היה מתחייב כ'ערב קבלן' הרי שאין בזה 'אסמכתא' ואינו נצרך שיהיה 'מוציא הוצאות על פיו' וערבותו חלה מכל מקום, עיי"ש. ובשו"ת מהרש"ג ח"ג סי' צ"ח סוף אות א' כתב על זה שהוא דבר נכון בטעם ובסברא, דכיון דיכולים לגבות ממנו תחילה לא הוי אסמכתא. אבל עיין דברי משפט סי' קכ"ט סק"א.)

אם כן לנידון דידן, ערבותו של ר' יענקל כלל לא תקיפה והעסקן אינו יכול לחייבו לשלם.

מאידך, מצאנו בש"ך (סימן קכ"ט סק"י) בנידון יהודה שמסר את מעותיו ליששכר שיתעסק בהן ויקבל על כך מחצית שכל. שישכר חשש שמא יהודה לא ישלם את שכרו, ועל כן המציא לו יהודה 'ערב' על כך שישלם לו שכרו, את זבולון.

לכאורה הרי יששכר לא הוציא כלום על פיו של הערב, זבולון. המעות של יהודה הן ויששכר לא הביא כסף מביתו. אם כן לכאורה אין כאן 'הוציא הוצאות על פיו' ושמא ערבותו של זבולון אינה חלה.

אך הש"ך כתב שהערבות חלה. כיון שרק על פי דברי זבולון הסכים יששכר להתעסק במעות, זו היא 'הוציא מעות' שלו.

דהיינו, כל הסכמה לפעולה, כמוה כהוצאת ממון ומי שמתערב על כך 'ערב' הוא.

לכאורה דברי הש"ך אינם עולים בקנה אחד עם דברי ה'מחנה אפרים' הנ"ל ושמא לשיטתו המת-ערב בעד השכר למדבר לשלטון, ערבותו חלה שהרי על פיו הסכים ההוא לפעול ולדבר לשלטון. אך לא כך. דוקא בנידונו של הש"ך שיששכר מתאמץ וטורח במעותיו של יהודה שירוויחו, הרי שאם הסכמתו של יששכר באה מחמת ערבותו של זבולון, נחשב הדבר שיששכר הוציא הוצאות על פיו של זבולון.

אך בנידונו של ה'מחנה אפרים', אין בדיבור לשלטון שעשה לוי כל טירחא, ומשום כך לא נחשבת הסכמתו כהסכמה 'להוציא מעות'. בלא קנין אין ערבותו של ראובן ערבות ויש בה משום 'אסמכתא' (עיין בכל זה בעמק המשפט - ערבות, סימן ה').

ועל כן נראה למעשה בפשטות שערבות ה'מדריך ראשי' ערבות היא, ויכול שמחה לתבעו לשלם.

לקבל את הגליון באימייל שלחו ל mm@businesshalacha.com

מציאת מזוזה - ב'

במאמר הקודם עסקנו בדינו של המוצא מזוזה אם רשאי להשתמש בה.

שאלה: האם יש מקום לחשוש

שמזוזה זו פסולה היא, או שמא מסתמא כשירה היא?

תשובה: בתשובת הלכות קטנות (חלק ב', סימן קס"ו) דן במוצא תפילין ב'גניזה', בתשובתו הוא כותב כי אף אם התפילין נראות לעין ככשרות לכל דבר, מכל מקום יש מקום לחשוש שמא יש בהן פסול שאינו ניתן להיראות, כגון שנכתבו שלא לשמן. כראיה הוא מציין את דינו של המוצא שטר חוב שאסור להחזירו, כיון שחוששין לחששות רחוקות כגון שהלואה כתב את השטר כשסבר שילווה מעות אך לבסוף לא לוה. מאחר והשטר אבד, אנו מעלים תהיות וספקות בנוגע לתקפו (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן ס"ה סעיף ו').

בהמשך הוא מחלק בדבריו וכותב שאין הנידון דומה לראיה. אם אנו חוששין ולא מוציאים ממנו על פי השטר, אין זו ראייה שאף בשאלה של איסור והיתר נרחיק לכת בחששות. אשר על כן, אם מצא את התפילין בתוך הנרתיק ומראהו ככל האחרים, כשרות הן. מה שאין כן אם מצאן פתוחות וללא הרצועות שלהן, חיישין שמא אינן כשרות.

הוא אף מסיים וכותב שיתכן ורק לגבי שטר שבעליו שומרים עליו בקפידא, אם נאבד ריעותא היא. מה שאין כן בכל שאר הדברים, ואף תפילין בכלל, מצוי שיאבד מבעליו ואין אבידתו מערערת את כשרותן אף אם מצאן פתוחות וללא הרצועות.

במשנה ברורה (סימן ל"ט סק"ח) הביא את דברי ההלכות קטנות ופסק על פיו שאם התפילין נמצאו פתוחות וללא הרצועות, חיישין שמא בעליהן השליכו אותן. אך כל שיש מקום לתלות שאבדו ולא הושלכו, כשרות הן.

ובנידון המוצא מזוזה ב'גניזה', לכאורה גם שייך לחשוש שמא נפסל בפסול שאינו נראה לעין. אמנם, אם אכן כך הרי שהפסול כבר נודע לסופר בשעת הכתיבה ומעולם לא היה מגלגלה כדרך המזוזות. יתר על כן, דרך הסופרים לתת סימן על מזוזה שפסולה היא. אשר על כן, אין מקום לחשוש במזוזה כזו שפסולה היא (שבט הקהתי - חלק ו', סימן שע"ג, ושהסכים לזה הגרי"ש אלישיב זצ"ל). אמנם, יש לדון בכל מקרה לגופו של ענין.

בפרט בנידון דידן שהמזוזה לא נמצאה ב'גניזה', בודאי שאין מקום לחשוש על כשרותה ויכול להשתמש בה (עיין עירובין דף צ"ו ע"ב).

המשך ההערות מפסקי דינים

יכול למנות שלח לגירושיו. [6] ראה תוס' ב"מ ע"א ב' ד"ה כגון, מרובין תם שאין שליחות לגבי כלל ומר"ש ור"ח דיש שליחות לחומרא. רא"ש שם פ"ה סי' נ"ה, הגהות מיימוני הל' מלוה ולוה פ"ה אות ו', שו"ע יו"ד סי' קס"ח-ט סעיף ט' ומחנה אפרים שלוחין סי' י"ד. ועיין בשדי חמד מערכת אלף אות רס"ב שהביא שיטת הפוסקים בשליחות לגבי בשאר איסורים. [7] יו"ד קס"ח-ט סעיף ו' ועי' ברמ"א שם סעיף ו' וה"ך סי' ק"א. [8] רמ"א סעיף ו' כשיטת רבינו תם. [9] סי' קפ"ח סעיף ב'. [10] עיין קצות סי' קפ"ח ס"ק ב' ונתיבות סי' ק"א א' שדין זה תלוי במחלוקת, דלפי הרמב"ם הל' גירושין פרק ב' הל' ט"ו וה"ע סי' קכ"א ס"ב בגט ככה"ג מהני מהתורה ופסול מדרבנן שלא יאמרו ששוטה מגרש, וממילא בממון מהני, ולפי הטור בגירושין מהתורה בלא מהני, והפרי חדש שם כתב שהעיקר כהרמב"ם. [11] רמ"א ריש סי' קפ"ב ע"פ קדושין מ"ב ב'. [12] קדושין מ"ב ב' השולח את הבעירה וכו', סי' ת"ח סעיף ח'. [13] ב"מ ח' א' אמר לשלוח צא וגנוב, וברש"י שם ד"ה פטור, שפטור מכפל דאשליד"ע. [14] סמ"ע סי' קפ"ב ס"ק ב'. ועיין תוס' ב"ק ע"א א' ד"ה נתנו, גר"א סי' שפ"ח ס"ק פ"ו. [15] רמ"א סי' שפ"ח סעיף ט"ו. [16] פני יהושע קדושין שם ד"ה והתנאי, חידושי רע"א ב"מ י' ב'. [17] ע"ע ש"ך סי' שפ"ח ס"ק ט"ז שדין זה הוא הוה לרבינו והן לרב סמא. ועיין בפתי תשובה שם ס"ק ו' משר"ת שבות יעקב קס"ד שחולק על הש"ך. [18] קדושין מ"ג א'. [19] עיין הערה 17 מהש"ך שפ"ח ס"ק ט"ז ובקצות שם ס"ק י"ב מהרריב"א קדושין שם, (והובא גם בש"ך סי' שפ"ח ס"ק ו'). [20] רי"ף ריש פרק ב' קדושין, ורא"ש שם יו"ד ב', וראה רש"י ב"ק נ"א א' ד"ה אין, ועי"מ, תוס' ב"ק ע"א א' ד"ה נתנו. [21] ב"מ י' ב'. [22] רמ"א סי' קפ"ב סעיף א' סמ"ע ס"ק ב'. [23] עיין תוס' ב"ק ע"א א' ד"ה נתנו, וב"מ י' ב' ד"ה אי, בדשליח שוגג לשני הלשונות פטור. [24] עיין ש"ך שם ס"ק א' שפוסק כרב סמא (ועיין נתיבות חידושים א' ובס"י שפ"ח ס"ק ו' כתב כהנמו"ר ב"מ שם דהוה רק לפטור את השליח אבל המשלח פטור ומשיג על התוס' הנ"ל, ועי"ש בקצות ס"ק ד' ועי' בהגהות רע"א ובפתי תשובה שם ג' משר"ת שבות יעקב ס"ק קס"ד שצינו לש"ך יו"ד סי' ק"ס ס"ק ב' שפסס כרבינא, ועיין הערה 17. [25] רמב"ן וחדושי הרמב"ם ב"מ י' ב'. [26] תוס' שם ד"ה דאמר. [27] משנה למלך הל' מלוה ולוה פרק ה' הל' י"ד ד"ה העולה, דלפי התוס' אשליד"ע, ומיישב בזה שיטת רש"י הובא במדרכי ב"מ שלח"ו רמ"א יו"ד סי' ק"ס שלוחה ברביית ע"י שליח אשליד"ע. [28] קדושין מ"ג א'. [29] בשו"ע סי' ל"ב סעיף ב' כתב זה רק בשוכר והרמ"א שם כתב דה"ה אם פיתן, אבל הש"ך שם ס"ק ג' כתב שכל שליח לדבר עבירה חייב לצי"ש, ועי"ש בגר"א ס"ק ב'. [30] הגמוקי יוסף ב"מ שם כתב שהמשלח חייב והש"ך סוס"ק א' חולק. [31] שער המשפט סי' קפ"ב ס"ק א'. [32] קצות סי' קפ"ח ס"ק א'.

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, שטרות, דיבת, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפרים להתקשר: